א ח ר י

א. רש"י בפירושו על הפסוקים[1] „דבר אל בנ"י ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם, כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וגו' " מעתיק את התיבות „אני ה"א" ומפרש: „אני הוא שאמרתי בסיני[2] אנכי ה"א וקבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו גזרותי. רבי אומר גלוי וידוע לפניו[3] שסופן לנתק בעריות בימי עזרא לפיכך בא עליהם בגזירה, אני ה"א, דעו מי גוזר עליכם, דיין להפרע ונאמן לשלם שכר".

הביאור הפשוט בפרש"י הוא: לכאורה אי"מ מהי הכוונה בציווי זה שמשה ידבר אל בנ"י ויודיעם כי „אני ה' אלקיכם" — מה החידוש בזה לאחר שהוציאם הקב"ה ממצרים, ונתן להם את התורה וכו' ומבאר רש"י שלא נאמר זה כענין בפ"ע, כ"א בתור הקדמה למה שכתוב אח"כ — שמכיון שקבלתם מלכותי במ"ת, עליכם לקבל הציווים גזירות האמורים להלן. ומוסיף רש"י פירוש שני[4]: שמכיון שסופן לנתק בעריות, לכן בא עליהם בגזירה וכו'.

אמנם יש להבין בזה:

א) בתחילת פ' וארא (עה"פ „וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו — אני ה' ", שגם בו יש להקשות כנ"ל, מהו החידוש באמרו „אני ה' ") כבר פרש"י „ויאמר אליו אני ה' — נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפניו וכו' ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות אני ה' נאמן ליפרע וכו' נאמן ליתן שכר" — וא"כ, מובן שככה יש לפרש גם בפסוק דילן: „אני ה' — נאמן ליפרע" ו„נאמן לשלם שכר", ובפרט שרש"י[5] בעצמו מדגיש שם „ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות" — אעפ"כ: א) מדייק רש"י בזה כאן עוה"פ, ב) ועיקר: מפרשו

1) פרשתנו יח, ב־ג.

2) יתרו כ, ב.

3) מה שרש"י דייק לכתוב (להעתיק*) גם „לפניו" — כי (גם לפי פשטות הענינים) מובן שאם הי' ידוע דבר זה גם לבנ"י (בכל הזמנים), הרי זה סותר ענין הבחירה, ולכן מוכרח לכתוב „לפניו". ואף שלא למדנו עדיין מ"ש (נצבים ל, יט) „ובחרת בחיים", מ"מ הרי מכללות הענין דשכר ועונש שנאמרו הרבה פעמים לפני פרשת אחרי, מובן שישנו ענין הבחירה, דאם אינו עושה בבחירתו למה יתנו לו שכר או עונש.

*) גירסתנו בתו"כ: לפני מי שאמר והי' העולם.

4) כדמוכח מהלשון „רבי אומר וכו' " ולא „אמר רבי".

5) ומה שבכ"מ מפרש רש"י פי' „אני ה' " (— פעם נאמן לשלם שכר ולהפרע; ופעם פירוש אחר) — הרי מובן שצ"ל הכרח בכל מקום ומקום לזה (היינו או לשלול אפשריות פי' אחר; או שיש הכרח לפרש באופן אחר).

6) ואין לתרץ שמכיון שכאן מוסיף „אלקיכם", אינו דומה למ"ש בתחלת פ' וארא, כי בפשטות גם או אפשר לפרש כן. ומה שפעם מוסיף „אלקיכם" — כ"ה דרך הכתובים. ומוכרח לומר כן, כי בב' פסוקים שלאח"ז ג"כ מסיים „אני ה' אלקיכם", ולא פרש"י מאומה, ועד"ז בס"פ אחרי, ועוד

באופן אחר[7]?

ב) מהו (בפשטות הענינים[8]) ענין קבלת מלכותי זולת קבלת הגזירות והמצות? הרי תוכן קבלת מלכות הוא שמקבל ע"ע כל אשר יצוה המלך, וכ־ דמשמע מפרש"י גופא עה"פ (שרש"י מביאו כאן) "אנכי ה"א וגו'": "אשר הוצאתיך מארמ"צ — כדאי היא ההו־ צאה שתהיו משועבדים לי", היינו שמפרש "אנכי ה"א" (שתוכנו קבלת המלכות) — "שתהיו משועבדים לי", לעבוד את ה' בקיום מצותיו בפועל[9] (כדמוכח גם מפרש"י לפנ"ז[10]: "לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר וא"ל אינו מקבל פורעניות, יכול אף עשה"ד כן ת"ל וכו'") — וכאן מחלקם "וקבלתם עליכם מלכותי, מעתה קבלו גזרותי"[11]?

ג) ולאידך גיסא: אם קבלת המצות הוא ענין בפ"ע וקבלת המלכות לחוד — א"כ הי' צ"ל בא הציווי לקבלת המצות קודם שנצטוו בנ"י במצוה ה־ ראשונה?

ד) מהו דיוק לשון רש"י "מעתה קבלו גזרותי"*[11] ולא "מצותי" וכיו"ב כרגיל בפרש"י ברוב המקומות?

ה) מדובר כמה פעמים שכאשר רש"י מפרש ב' פירושים (או יותר) בענין אחד ה"ז הוכחה שבכל אחד מהפירו־ שים יש איזה קושי שאינו בהשני ולכן מביא שניהם (כי לא ראי זה כראי זה) — ולכאורה בנדו"ד הרי כ"א מב' הפירושים מובן בפשש"מ, ומה הכריחו להביא ב' פירושים?

ו) כן מדובר כמ"פ שבכלל אין רש"י בפי' מזכיר שם בעל המימרא של הפירוש המובא (וטעמו פשוט — אין זה נוגע לפשוטו ש"מ) — ומזה, שבמקום שמזכירו, ה"ז הוכחה שגם השם של בעל המימרא נוגע בהבנת הפי' בהכתוב — וצ"ל מה נתוסף ב־ הבנת הפי' (השני) בזה שאמרו "רבי"?

ז) הלשון הרגיל בשייכות ל"עבירה" הוא "לעבור", "ליכשל" וכיו"ב —

בכו"כ מקומות.

7) דהרי אף לפי' הב' אין הכוונה ב־ פירש"י שטעם אמירת תיבות אלו הוא להגיד שהוא דיין להפרע ונאמן לשלם שכר — כ"א לפי ש"גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות וכו' לפיכך בא עליהם כו'", ומ"ש רש"י "דיין להפרע ונאמן לשלם שכר" ה"ז רק פי' התיבות ולא תירוץ ל"מאי קמ"ל". משא"כ בפי' וארא ה"ז גם הטעם לאמירתו תיבות אלו.

8) משא"כ ע"ד הדרוש הרמז והסוד, הם ב' ענינים נפרדים, כדמוכח במכילתא יתרו שם. ועוד. ונת' בכמה מדרשי רז"ל, דרושי חסידות וכו'.

9) ואף שלשון שעבוד, פירושו הכנעה וכיו"ב — אין הכוונה שבלשון שעבוד אין נכלל ענין העבודה בפועל — כ"א ששעבוד שייך גם בנוגע להכנעה בלבד (כמו "שע־ בודא דר"נ", "שעבוד קרקעות" וכו'), אבל בכו"כ מקומות כלול עבודה בהשעבוד, כמו "ועבדום" (לך טו, יג) תרגם יונתן "ויש־ **עבדון בהון**", וכן "**היתה משעבדת בה** בקושי" (פרש"י שם טז, ו), וכן "ורב יעבוד צעיר" (תולדות כה, כג) ותרגם אונ־ קלוס "ורבא ישתעביד לזעירא". ועוד.

10) כ, א.

---

11) דאין כוונת רש"י, שמכיון שקבלתם מלכותי במ"ת צריכים אתם לקיים מצותי — דא"כ הו"ל לרש"י לכתוב "מעתה קיימו גזרותי" (ולא "קבלו גזרותי").

*11) אף שכן הוא במכילתא שם.

וכאן שינה רש"י לכתוב "לנתק (ב־ עריות)"?

ח) פירושו של רש"י מקורו בתו"כ עה"פ, אבל שם מבאר: "וכן מצינו שניתקו בעריות שנא' [12] וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו. וכן מלאכי אמר להם [13] וזאת שנית תעשו כסות דמעה וגו' " — ורש"י מעתיק רק זה שמצינו "בימי עזרא" (שהוא מלאכי [14]) ולא בימי משה [15]; וביותר יקשה ש־ רש"י עצמו מפרש עה"פ "בכה למש־ פחותיו" — "ורבותינו אמרו למשפחו־ תיו על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם"? ושביק רש"י הדוגמא מה שאירע באותו הדור, זמן הקרוב לאמירת הפרשה [16], ומביא "שסופן לנתק בעריות בימי עזרא", כאלף שנים לאח"ז.

ב. והביאור בכ"ז:

אף שכבר פרש"י בר"פ וארא ב־ כוונת הכתוב "אני ה' ", "נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני וכו' ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות וכו' " — אעפ"כ שאני הכא בנדו"ד:

פירוש זה יתכן רק במקום שהלשון "אני ה' " נאמר בסיומו של ציווי, או בקשר לענין האמור לפנ"ז, שבכדי להדגיש חומר הציווי ה"ה מסיים ומז־ היר: ודע כי "אני ה' ", כלומר, נאמן אני לשלם שכר ונאמן אני ליפרע; ואמנם כן הוא בהציווים שאליהם מכוון רש"י בכללו "ובלשון הזה מצינו ש־ נדרש בכמה מקומות וכו' " — וכד־ מוכח מהכתובים שמביא רש"י.

וכמו"כ הוא בכתוב "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה'", שמפר־ שו רש"י שאינו התחלת ענין חדש [17] (כפי שנראה לכאורה), אלא "דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעות לעם הזה" (בפרשה הקודמת), ובהמשך לזה אמר לו "אני ה'", כלומר: למה הרהרת אחר מדותי — והלא נאמן אני לשלם שכר טוב למתהלכים

---

12) בהעלותך יא, י.

13) מלאכי ב, יג.

14) מגילה טו, א.

15) אבל אין להקשות דהו"ל לרש"י להביא מה שנתקו בעריות ב"שטים" ד"ויחל העם לזנות אל בנות מואב" — דס"פ בלק (ובפרט ששם הי' עם נשים נכריות — ראה לקמן ס"ד) — כי שם: א) לפרש"י (עיקר) התוספות הי' רק משבט שמעון (פנחס כו, יג). ב) לא נתקו (מעצמם) בעריות, כ"א שהכשילם בזמה (פרש"י שם כה, יד) והפ־ קירו בנותיהם לזנות כדי להחטיאם (פרש"י פנחס כה, טו. יח). וראה לקו"ש חי"ד ע' 5 ובהערה 32.

16) ואף שזהו פי' שני שם — מ"מ מכיון שרש"י מביאו מוכח שזהו ע"פ פשוטו של מקרא.

ואין לתרץ שמכיון שלא עברו או על איסור עריות, כ"א בכו על האיסור, לא יתכן לומר שבשביל זה יבוא עליהם בגזירה וכו' — דהרי מוכח שגם זהו ענין חמור ביותר, דהרי בשביל זה "ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע" (ולהפי' שבכו "על עריות הנאסרות להם", מוכרח לומר שהחרון אף וכו' היתה בשביל בכי' זו).

ולכה"פ הו"ל להביא שניהם, כבתו"כ.

17) ואף שמסיים (פסוק וא"ו) "לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' " (ואף את"ל שזהו ציווי חדש, ולא חזרה ע"ז שציווהו כבר) — הרי עכ"פ הפסוק הראשון הוא המשך למ"ש לפנ"ז, ולא ציווי, גם לפירוש הא' שפרש"י שם.

לפני. ועד"ז במ"ש אח"כ: "לכן אמור לבנ"י אני ה' וגו'", פרש"י: "הנאמן בהבטחתי", והיינו, לבאר שגם הכא לא בא הכתוב בענין חדש (כפי שי"ל לכאורה), אלא כסיום וחיזוק לדברי ההבטחה האמורים לפנ"ז — "אני ה'" הוא המבטיח והוא נאמן לקיים הבטחתו.

משא"כ במקום ש"אני ה'" נאמר בתחלת הדיבור — וכמו שהוא בכתוב שלפנינו "דבר אל בנ"י ואמרת אליהם אני ה'" — שא"א לפרש[18] דהכוונה בזה היא לשם הזהרה או הדגשה ש־נאמן לשלם שכר או ליפרע, כי עדיין לא נאמר[19] שום ציווי או ענין שתחול עליו הזהרה או הדגשה הלזו, ואם כן — מהי כוונת הכתוב ב"(ואמרת אלי־הם) אני ה' אלקיכם"?

וע"כ צ"ל ש"אני ה"א" לא נאמר כאן בתור התחלה להפסוקים שלאח"ז[20], אלא שהוא ציווי וענין בפ"ע — היינו שדיבור זה עצמו הוא ציווי; ולשון זה במובן של ציווי בפ"ע כבר מצינו בעשה"ד, שבהתחלתם אמר הקב"ה "אנכי ה"א וגו'", והפירוש שיקבלו עליהם מלכותו יתברך. ועד"ז הוא בנדו"ד.

אמנם מובן שאפ"ל שכאן הוא ציווי על קבלת מלכותו, שהרי כבר קבלו עליהם מלכותו בסיני; וגם אפ"ל שהכוונה היא לקבלת המצות בכללות, כי הרי זה פרט בקבלת המלכות כנ"ל [וגם, כאמור, שלפי"ז אין מקומו של ציווי זה כאן, אלא לפני המצוה הרא־שונה] — וא"כ בהכרח לומר שזהו ציווי חדש בקבלת המלכות והמצוות: ציווי לקבלת סוג מיוחד של מצות שעדיין לא נצטוו עליהם, וגם לא נכ־ללה קבלה זו בכלל קבלת כל המצות.

והנה המצוה הבאה לאחר ציווי חדש זה הוא איסור עריות, שהוא בגדר "גזירה" (כדלהלן) — ומזה הוכחה שהציווי ד"ואמרת אליהם, אני ה"א" היא אזהרה לקבלת מצות שהן מסוג חדש, של "גזירות".

ז.א. עם היות שבמעמד הר סיני קבלו בנ"י ע"ע לקיים מצות הקב"ה, מ"מ יש מקום לומר שלא קבלו אז אלא מצות כאלו שהן בגדר שהשכל סובלם, היינו אותן המובנות בשכל ואותן שאינן מובנות, אבל עכ"פ אין להם סתירה מצד השכל; משא"כ ה־מצות שהשכל (אפילו דקדושה) מנגד להם, הרי אפשר שיאמרו שמצות כאלו לא נכללו בקבלת מלכותו ומצותיו.

ולכן טרם שצווה הקב"ה פרשת המצות שהן בגדר גזירה[21] (עריות (כדלהלן)), ה"ה מקדים תחלה להזהירם על קבלת ה"גזירות" בכללות (ולאו דוקא גזירת עריות ביחוד), ש"אני הוא שאמרתי בסיני אנכי ה"א וקבלתם

---

18) וכדיוק לשון רש"י: "ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות" — כי כלל זה אינו בכל המקומות. ולכן מפרשו רש"י בוארא (ו, כט): כדאי אני וכו'.

19) משא"כ אם כוונתו להגיד מי מדבר (כמו בויצא (כח, יג) — ע"ד שמות (ג, ו), או בפ' לך (טו, ז) שמוסיף "אשר הוצאתיך וגו'").

20) נוסף לזה: אם הכוונה רק לומר שצריכים לקיים הציווים הכתובים לאח"ז כי נאמן הוא ליפרע ולשלם שכר — הרי נאמר זה במקומו הראוי — בסוף ב' הפסוקים הבאים.

21) ראה פרש"י תולדות כו, ה ד"ה חוקותי.

עליכם מלכותי", היינו שקבלתם על עצמכם לקיים המצות, כך "מעתה קבלו גזירותי", גם המצות שהן בגדר "גזירות" [22].

ג. והטעם דהציווי על העריות נק' "גזירה":

דבר מובן הוא, שבנוגע לנישואין מעלת היוחסין תופסת מקום חשוב ועיקרי, ובפרט כשהבא להשתדך הוא בר יחוס נעלה, וכמו שלמדנו וראינו שהתורה האריכה ביחוסה של אשת אהרן, שנשא את "אלישבע בת עמינדב אחות נחשון" *[22] — לבאר שהייתה מצויינת ביחוסה, בהיותה (בת עמינדב וגם) אחות נחשון [וכדפרש"י: "מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחי"]; וכן אברהם כששלח את אליעזר לקחת אשה לבנו ליצחק אמר לו [23] "כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק", כי בנות ארצו ומולדתו מיוחסות הן, בהיותן ממשפחת אברהם.

ולפי"ז, הסברא נותנת שהשידוך הכי טוב לאיש המיוחס הוא — ממשפחתו וכל הקרוב אליו יותר, הגון ומתאים יותר לענין השידוך.

ובכלל ועיקר: תכלית הנישואין ה"ה פרו ורבו, ונעשו ל"בשר אחד" — בילדיהם, הרי מובן שזהו בשלימות יותר כשהאשה היא שאר בשרו של האיש [24], ובדיני עריות נהפוך הוא והתחלתם: איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו גו'!

ועוד: ברא הקב"ה העולם באופן שקיומו הי' תלוי בזה שבני אדה"ר ישאו אחיות שלהם [25], יעקב נשא אחיות והייתה מטתו דוקא שלימה, עמרם נשא דודתו ונולדו מרים אהרן ומשה, שע"פ כ"ז — האיסור ד"כל שאר בשרו" ה"ה ע"ד פרש"י בענין העקידה [26] "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרת קח נא את בנך עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער". לכן בא ציווי מיוחד על קבלת ה"גזירות" בכללות, ואח"כ בא הציווי על ה"גזירה" הפרטית, על העריות.

ד. אמנם אין פי' זה מחוור לגמרי: א) אף שרק עכשיו התחיל לצוותם על ה"גזירות", ולכן לא הי' הכרח שיקבלו את הגזירות ע"ע, מ"מ בפשטות הי' מתאים יותר שבעת צוותו על קבלת מלכותו ומצוותיו בכלל יצוה על כל

---

22) וצע"ק ממש"נ ושמרת כל חוקיו (בשלח טו, כו. ובפרש"י), אבל שם המדובר במצות ד"בלא שום טעם" — ובגדו"ד — באותן שהן ביפ הטעם.

*22) וארא ו, כג.

23) חי"ש כד, ד.

24) אלא שרוה"ק אסרה לב"נ קצת* עריות. ראה רש"י בראשית ב, כד. לט, ט.

25) ראה פרש"י קדושים כ, יז.
ועפ"ז יש להמתיק הא דאף "שהאומות גדרו עצמן מן העריות" (רש"י וישלח לד, ז) לא אסרו גם אחותו מאביו.

26) וירא כב, יב.

*) ולא כולם — שלכן האמינו לאברהם וליצחק כשאמרו "אחותי היא" (רש"י וירא כ, יב).
ע"ד ההלכה בכ"ז — ראה סנה' נז, ב ואילך.

סוגי המצות גם הגזירות. ולמה מחלקם לב' ציווים ובזמנים שונים — בעת מ"ת על המצות בכלל, ואח"כ על הגזירות?

ב) הרי גם לפני מ"ת ואפילו לב"נ נאסרו עריות[27] — עכ"פ הקרובות ביותר (אבל לא שתי אחיות ודודתו) — שג"ז "גזירה" היא (ובמ"ת נתוספו להם מצות) ועל כולם אמרו נעשה *[27*].

לכן מפרש רש"י פירוש שני, ש"אני ה"א" ה"ז הקדמה לפרשה הבאה אחרי'; ופירושו הוא "כמו שהוא נדרש בכמה מקומות" — "אני ה' וכו'". וזה ש־שינה הכתוב לכתוב זה בתחלת הדבור, הוא להדגשה יתירה בחומר הציווי — שמתחלה "בא עליהם בגזירה"[28], מכיון "שסופן לנתק בעריות". ולכן הזהירם קודם לציוויי העריות: "דעו מי גוזר עליכם — דיין להפרע ונאמן לשלם שכר".

והטעם למה דוקא בעריות באה אזהרה מיוחדת שאינה בכל האיסורים שבתורה, מפרשה רש"י בשינוי הלשון "לנתק בעריות", בעריות אפשרי (וגלוי לפניו שבסופן יהי' כן) פגם גדול של ניתוק:

"לנתק" פירושו — לתלוש[29] ולהפ־ריד. ומובנו כאן — להפריד בין יש־ראל לאביהם שבשמים. וכמבואר ב־דברי עזרא באריכות — ה"ניתוק" שנעשה אז.

ובפרט ע"ד ההלכה וכמש"כ ה־רמב"ם[30]: "ענין זה (של הבועל גוי') אעפ"י שאין בו מיתת ב"ד אל יהי קל בעיניך, אלא שיש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו, שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל נח־שב, אעפ"י שהוא ממזר, והבן מן ה־נכרית אינו בנו, שנאמר[31] כי יסיר את בנך מאחרי, מסיר אותו מלהיות אחרי ה'".

וגם ע"פ פשש"מ כן הוא, וכפרש"י עה"פ: "למדנו שבן בתך הבא מן ה־נכרי קרוי בנך אבל בן בנך הבא מן הנכרית אינו קרוי בנך אלא בנה".

ומפני חומר הדבר ובידעו שסופן לעבור ולנתק בימי עזרא, כמסופר ב־כתובים, הוצרך להזהיר ע"ז ביתר שאת.

ולכן לא הביא רש"י שמצינו שעברו על חטא העריות מהא ד"וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו", כי אין שם ענין של "לנתק"; משא"כ בימי עזרא, כנ"ל.

ואף שבפ' זו לא נצטוו עדיין על איסור בעילת נכרית — מ"מ מאחר

---

27) ראה לעיל הערה 24.

27) פרש"י משפטים כד, ג.

28) דלכאורה הלשון "בא עליהם בגזי־רה" אינו מובן: הול"ל "גזר עליהם ב־גזירה" וכיו"ב — אלא שעי"ז מתרץ למה התחיל ב"אני ה' אלקיכם", כי מפני חומר הדבר "בא עליהם (שפירושו: שמתחלה נכנס לענין) בגזירה". וגם: הלשון "בא עליהם" מורה על ענין המפתו וכיו"ב, המתאים לענין חמור ביותר.

29) ראה רש"י אמור כב, כד.

30) הל' איסו"ב פי"ב ה"ז. וראה צפע"נ ר"פ פנחס. ושם: דמאביד נפשות מישראל ע"י דאזיל זרעם בתרה עיין יבמות דף ק ע"ב וקידושין דף סח.

31) ואתחנן ז, ד.

שכאן מתחיל לצוות על איסור עריות הכולל גם עבירה זו המנתקת מהקב"ה (אף שעליו יצטוו אח"כ ביחוד), לכן מדגיש את חומר הדבר מיד בתחילת פ' עריות כנ"ל [32].

ה. אולם פי' זה אינו חד וחלק ועוד יותר מן הראשון — כי קשה לומר בפשש"מ שכוונת הקדמת הכתוב כאן היא מפני מאורע [33] שיארע זמן רב אח"כ [34] ולציווי שיתפרש בפרשה אחרת — לכן מוכרח רש"י לפי' ה־ראשון, ואדרבה, הוא העיקרי.

ואעפ"כ, בכדי להסיר, במקצת עכ"פ, את התימא: שהתורה תדבר בדבר שלא יבוא אלא לאחרי שנים רבות — מד־גיש רש"י שפי' זה אמרו רבי:

רבי סידר וכתב המשניות [35]. ואף ש„דברים שבע"פ אי אתה רשאי ל־

---

32) וי"ל שלכן מוסיף כאן גם תיבת „אלקיכם", אף שלהודיע ב' הדברים — שהוא נאמן לשלם שכר ונאמן ליפרע מספיק שיכתוב „אני ה' " בלבד [כדמשמע מפרש"י ר"פ וארא — ואת"ל ששם הכוונה או לשכר (כשאמור אצל קיום מצות) או לעונש (כש־אמור אצל עונש) כמ"ש במשכיל לדוד — הרי מפורש כן בפרש"י לקמן * (קדושים יט, טז): „אני ה' — נאמן לשלם שכר ונאמן להפרע" — ומ"ש המפרשים צ"ע] — כי זה מוסיף בחומר האזהרה.

ועוי"ל: שהג' ענינים שכותב רש"י: א) דעו מי גוזר עליכם, ב) דיין להפרע, ג) ונאמן לשלם שכר, מרומזים בהג' תיבות: א) אני, ב) הוי', ג) אלקיכם (ראה גם מפרשים כאן) — ואעפ"כ מהפך רש"י הסדר וכותב תחלה „דיין להפרע" ואח"כ „נאמן לשלם שכר" (אף שעונש שייך לשם אלקים שהוא מדת הדין (פרש"י ר"פ בראשית), ושכר שייך לשם הוי' שהוא מדת הרחמים (פרש"י שם)) — כי בנוגע לאזהרה — ובפרט חמורה ביותר — נוגע יותר להודיע העונש (אבל בכתוב מוכרח לכתוב „הוי' אלקיכם" כי אין רגיל כלל לכתוב „אני אלקיכם הוי' " — ורש"י מפרש כוונת ה־כתוב).

והטעם שמרמז לג' ענינים אלו, הוא לפי שזהו סדר של אזהרה: מתחלה צריכים להודיע שהגוזר הוא הקב"ה, בוראו ואדונו, ומוסיף שגם יענוש אותו, ולאידך אם יקיים הציווי יקבל שכר.

---

*) ואף שעדיין לא למדנו פסוק זה — מ"מ מזה ששם פרש"י כן בלי שום הוכחה וכו', מובן שבפשטות ה"ז פי' תיבות אלו. (ובמילא במקום שפי' „אני ה' — נאמן לשלם שכר. אלקיכם — נאמן להפרע" (שלח טו, מא) שם צריך פירוש מיוחד).

---

33) פירכא גמורה אינה וגם בפשטות — כי כיון שהיצר בזה גדול כ"כ עד שגם לאחרי ההזהרה „סופן לנתק" — מובן ש־לולא אזהרה חמורה זו הי' עלולים „לנתק" בזמן קרוב („בוכה למשפחותיו" — יוכיח).

34) ואף שגם בפ' בשלח (טז, לב) פרש"י שכוונת הכתוב היא לימי ירמי' — הרי שם מפורש בכתוב „לדורותיכם" היינו שכוונתו בשביל מאורע בדורות הבאים.

35) רמב"ם בהקדמתו ליד החזקה. מבוא התלמוד לר"ש הנגיד בתחלתו. תוס' רי"ד גיטין ס, א. מאירי לאבות. ועוד —

והנה י"א שלרש"י (שבת יג, ב. סוכה כח, ב. ועוד) רבינו רק סידר המשניות אבל לא כתבם * (וידוע השקו"ט בדעת רש"ג באגרתו — בב' הנוסחאות בה) — ועפ"ז: מחולק רש"י על כהג"ל, לא אשתמיט רש"י בשום מקום לבאר (לרמז, עכ"פ) מי כתבה (וכן — הגמרא), כמה מהראשונים המדב־רים בכתיבת הש"ס ולא זכרו שרש"י מחולק, ועוד כהגה שצ"ע.

ולכן י"ל לפענ"ד (בדוחק עכ"פ — להסיר תמיהות הנ"ל) שסמך רש"י על מש"כ

---

*) וכן היא דעת ר"י חגיז בהקדמת פי' עת"ח על המשניות.

אומרן בכתב״ [39], מ״מ התירו [40] לכותבן משום ״עת לעשות לה׳ הפרו תורתך״ [41]

בב״מ (פו, רע״א) בפי׳ סוף משנה כו׳ הוראה (אף שלגירסתנו לא הזכיר ״כתב״), ומתאים זה לפרש״י (גטין ס, ב ד״ה ודברים) ולמחז״ל (גטין נט, א) דברבי ור׳ אשי הוי תורה וגדולה במק״א.

ובהנ״ל ברש״י (שבת וסוכה) — מדובר בשם (מגלת תענית) ובלשון שב״ת״ר״ — היינו בזמן שקודם חתימת המשנה ע״י רבי. ואף שבעירובין (סב, ב) קאי בזמן האמוראים — י״ל (בדוחק עכ״פ) שהוא אגב גררא דת״ר שבשבת שם. ובכתובות (יט, ב) וב״מ (לג, א) — י״ל דכיון שהי׳ בימי רבי נקט מילתא דפשיטא, שהי׳ כבר ודאי כתוב. או שהלימוד בביהמ״ד הי׳ בע״פ — כי כיון דאפשר שוב חלה דרז״ל דברים שבע״פ אי אתה רשאי לאומרן בכתב, וכשחל ספק יצאו לראות בספר. וכמש״כ באחרונים. ואכ״מ.

36) גיטין ס, ב. תמורה יד, ב.

37) גיטין שם א. תמורה שם. וראה תוד״ה אליבא — שבת קטו, א. נו״כ השו״ע סשל״ד סע׳ יב. ובשו״ע אדה״ז שם.

38) תהלים קיט, קכו.

ד״כיון דלא אפשר מליכתב שנתמעט הלב והתורה משתכחת״ [42] לכן ״הפרו דברי תורה לשעה הצריכה״ [43] — הרי שרבי מפרש פסוק הנאמר ע״י דוד שקאי על כתיבת המשנה, שלא יהי׳ עד לאחרי זמן רב [44] — וה״נ אזיל לשיטתי׳ גם בנדו״ד ומפרש שכוונת הכתוב היא לזמן עזרא, שאז סופן לנתק בעריות — ״לפיכך בא עליהם בגזירה אני ה׳ אלקיכם וכו׳ ונאמן לשלם שכר״.

(משיחת ש״פ אחו״ק, תשל״א)

---

39) פרש״י ד״ה כיון — גיטין שם.

40) שם ד״ה עת.

41) ואף שמפסוק זה למדו עוד דינים, כפרש״י עה״פ: ״ורבותינו דרשו ממנו שעוברין על דברי תורה כדי לעשות סיג וגדר לישראל כגון גדעון ואלי׳ בהר הכרמל שהקריבו בבמה״ — הרי בעיקר קאי על כתיבת תורה (שבע״פ), כדיוק לשון הכתוב ״(הפרו) תורתך״ (ולא ״מצותיך״ וכיו״ב).